

MOŽNOSTI PARTICIPACE ŽÁKŮ NA VZDĚLÁVACÍM PROSTŘEDÍ

Na počátku této práce stála otázka, zda se architekt při navrhování školní budovy může svou prací nějak účastnit samotného vzdělávání. Může-li tedy navrhnout nejen funkční budovu pro školní provoz, ale přímo prostředí, které by se svými vlastnostmi mohlo podílet na vzdělávacím procesu. Tuto otázku si lze položit ze dvou pozic. Z pozice architekta: Jak se architektura jako tvorba vystavěného prostředí může podílet na vzdělávacích procesech? A z pozice učitele: Jaký význam pro vyučování může mít fyzické prostředí?

Co je tedy dnes onen vzdělávací proces na kterém by se fyzické prostředí mělo podílet?

V současné škole už není žák chápán jako pasivní objekt jehož úkolem je přijímání a zapamatování hotových poznatků, ale jako člověk na určitém stupni vývoje, který v procesu vzdělávání rozvíjí své nadání a učí se spolupráci s ostatními lidmi. Zároveň je zřetelný aspekt hledání možností, jak u žáků rozvíjet vnitřní motivaci k učení, tedy možnosti samořízeného vzdělávání. V krajních případech ojedinelých školních projektů je tento princip uplatněn absolutně a žáci jsou zcela zbaveni povinnosti se učit a plně se účastní školní samosprávy. Tento koncept je sice stále vyjimečný, ale v celkovém současném pedagogickém diskursu lze vnímat jednoznačný trend v hledání cest samořízeného vzdělávání. Vychází se při tom z poznání, že děti jsou přirozeně zvědavé a touží po poznání. Obecně tedy lze říci, že pojetí vzdělávání se v současné době posunuje směrem k individualizaci vyučování, vytváření osobních kompetencí a sebeřízenému vzdělávání. To co je pro mnoho různých aspektů současného školního vzdělávání klíčové, je osobní vnitřní účast žáka na vyučování. Tedy skutečnost, že žák se aktivně vyučování účastní, je v něm zaangażován, chce do daného problému proniknout a získávání poznatků (nacházení odpovědí na položené otázky), či získávání určitých dovedností, mu poskytuje vlastní uspokojení, nezávislé na vůli vyučujícího dospělého. Existence této participace se jeví jako základní předpoklad účinného vyučování.

Jaké možnosti participace by tedy mohlo fyzické prostředí školy nabídnout?

-Fyzické prostředí může být měnitelné, může člověku skýtat možnost ho tvořit, proměňovat, či dokonce nově vytvářet. Stavba může vykazovat určitou míru nedokončenosti. V krajním případě může existovat možnost návrhu a realizace celé stavby, nebo její části.

-Vystavěné prostředí může poskytovat možnosti k vytváření nových fyzických objektů, ale i sociálních situací. Stavba může umožňovat participaci tím, že dává člověku, prostor, který je možné tvořit a vyplnit. Který si doslova "řiká o to, aby byl vyplněn".

-Fyzické prostředí může člověku umožnit, něco si o něm představovat. Může být podnětem pro vytváření představ a tedy inspiraci pro vlastní tvůrčí aktivitu. Výtvarné prvky mohou svým provedením odkazovat k dalším významům, prostorové dimenzi a pod. Zároveň mohou umožňovat představu o tom, jak byly vytvořeny.

Výzkumy fyzického prostředí pro vzdělávání se zpravidla soustřeďují na to jak jsou uspokojeny potřeby žáků. Teorie potřeb rozlišuje potřeby nedostatkové a potřeby růstové. Z tohoto pohledu se náš výzkum zabývá vyššími potřebami seberealizace. Na hledané participační aktivity lze vztáhnout Teorii sebeurčení. Ta se zabývá vnitřní a vnější motivací lidského jednání a rozlišuje tři předpoklady pro vnitřní motivaci:

Kompetence

Mít vliv na výsledek práce, zažít úspěch

Spřízněnost

Vůle komunikovat, zažívat sounáležitost s ostatními lidmi

Autonomie

Touha být původci vlastního života a jednat v souladu s integrovaným já.

KONCEPT VÝZKUMU

Výzkumná otázka:

Jaké vlastnosti fyzického prostředí podporují participativní aktivitu žáků?

Cíl výzkumu

předmětem analýzy bude fyzické prostředí Základních škol (primární a sekundární stupeň). Analýza bude ale prováděna skrze záznam fyzické a mentální aktivity žáků. (Bude užíváno emické hledisko)

Metodika

Pro realizaci výzkumu byly vybrány tři základní školy s velmi různým charakterem fyzického prostředí (architektonicky rozdílné budovy a areály).

Sběr dat:

1. fáze:

Kvantitativní výzkum formou dotazování pomocí písemného dotazníku s otevřenými otázkami/úkoly. Bude využita tzv. Metoda volného jmenování v rámci specifikované kulturní domény, využívaná v sociologii a antropologii. Kulturními doménami zde budou charakteristiky prvků školního prostředí vybrané v návaznosti na preferované participační aktivity. Příklad takové otázky: „Vymenuj všechna místa ve škole, kde je možné něco zajímavého pozorovat, zkoumat, nebo zkoušet?“. Ze získaných odpovědí lze získat obraz sdílené kulturní domény podle potřeby strukturovaný z hlediska četnosti výskytu prvků, pořadí jejich významu, dále podle věku a pohlaví respondentů apod. Při formulování otázek/úkolu je třeba v rámci možností uplatňovat emické hledisko tak, aby získaná data co možná nejvíce odrážela autentické žákovské preference.

2. fáze:

Jestliže v první fázi výzkumu půjde o otázku „Které prvky (místa) jsou významné?“ v druhé fázi bude hledat odpověď na otázku „Proč jsou dané prvky významné?“ a zda-li skutečně přispívají k participační aktivitě žáků. K tomu bude využita metoda strukturovaného rozhovoru ve skupině (ohnisková skupina)

3. fáze:

Tato fáze výzkumu by měla dát do souvislosti aktivitu v prostředí s vyučovacím obsahem (Kurikulem). Na základě poznatků z prvních fází výzkumu bude navržen experiment v rámci kterého bude vhodně upravena vybraná část sdílených prostor jedné ze škol. Následně bude vyhodnocen přínos pro výuku některého z technických předmětů na druhém stupni ZŠ. Pravděpodobně půjde o výuku fyziky.

téma disertační práce: Výuka a prostor

autor: Ing.arch. Vít Polák

školitel: Doc.Ing.arch. Zbyšek Stýblo

